

Priročnik je namenjen fotografinjam in fotografom, ki dokumentiramo shode, proteste, demonstracije in podobne dogodke (v nadaljevanju protest) v javnem prostoru v Sloveniji in okoliških državah. Način dela se zaradi praks protestov in represivnih organov lahko bistveno razlikuje od prostora do prostora – v naši bližini delo poteka drugače že na Madžarskem, v Srbiji, Grčiji in nekaterih drugih evropskih državah. V predelih sveta, kjer se lahko protesti hitro sprevržejo v krizna žarišča ali so to že sama po sebi, je delo v primerjavi z našim območjem zelo drugačno. Priporočamo, da se predhodno informiramo in pripravimo na pogoje dela v prostoru, kamor vstopamo z namenom fotografiranja.

Priročnik je nastal v okviru projekta *Naša last: Slovenska protestna fotografija 2020–2022* za predstavitev nekaterih praks in protokolov, ki jih lahko uporabljamo kot izhodišče za pripravo na protest in ki jim fotografije in fotografije na terenu načeloma sledimo.

PRED PROTESTOM

MOTIVACIJA

Kaj je naša motivacija pri fotografiranju protestov, je ključno vprašanje za razumevanje poslanstva na protestu. Sem protestnik/ca, ki fotografiram, ali sem fotograf/inja, ki dokumentiram protest? Vlogi sta različni in se ju je vredno zavedati. Tu predstavljamo prakse in protokole predvsem za fotografe/inje, ki dokumentiramo proteste.

Fokus, motivi in drugi parametri se lahko razlikujejo, če imamo naročnika ali smo pri projektu samostojni. V primeru, da imamo naročnika, se seznanimo s pogoji dela, želenim gradivom in roki za oddajo fotografij. Pri osebnem projektu sami definiramo okvirne cilje, ki jih želimo s svojo prisotnostjo in fotografijo na protestu doseči, oziroma kaj želimo dokumentirati. Oblikujemo jih lahko že med dogajanjem ali kasneje, ko pregledujemo gradivo.

FOTOGRAFSKA OPREMA

Fotografska oprema je raznovrstna, za dokumentiranje protestov uporabljamo le najnujnejšo opremo za delo:

- Priporočljiva je uporaba **enega fotoaparata z enim objektivom** glede na razpoložljivost oziroma odvisno od posameznika.
- Na protestu imamo s seboj **en splošen zoom** z goriščnico v razponu med širokokotnim in krajšim teleobjektivom. Najpogosteje je to 24–70 mm na polnem formatu (*full frame*) oziroma ekvivalentna goriščnica na manjših formatih (18–55 mm, 18–135 mm itd.). S seboj lahko vzamemo tudi **teleobjektiv**, vendar je v »akcijah« in drugih situacijah objektiv težje menjati.
- Če se odločimo še za **drugi fotoaparat**, je priporočljivo nanj namestiti teleobjektiv.
- Nekateri fotografi se odločamo tudi za uporabo **objektiva s fiksno goriščnico** (28 mm, 35 mm, 50 mm itd.) Fiksni objektiv je preprostejši, vendar predstavlja večji izziv za uporabo pri »akcijah«, kadar ne moremo spremeniti pozicije.
- Uporaba **bliskavice** pri digitalni tehnologiji ni nujna, jo pa nekateri uporabljamo za specifičen stil fotografije. Pri fotografiranju v analogni tehniki pa je v temi skoraj nepogrešljiva. Pri tem se moramo zavedati (nezaželenega) učinka, da z bliskavico opozarjamo nase.
- **Spominskih kartic** imamo na terenu več, kot jih ponavadi napolnimo, da nam na protestu ne zmanjka prostora za fotografije. Pred začetkom fotografiranja naj bodo spominske kartice prazne. Če delamo v analogni tehniki, s seboj vzamemo več filmov, kot jih nameravamo uporabiti.
- Na protest prinesemo več **baterij** za fotoaparat in pred dogodkom preverimo, če so polne.
- Fotografsko opremo nosimo v primernih **foto torbah**, kot so na primer foto nahrbtniki, naramne foto torbe ali posamezne torbice, ki jih hranimo v nahrbtniku. Šele z varno pospravljenjo fotografsko opremo postanemo »naključni sprehajalci«.

- Protesti so včasih zelo glasni. Če smo glede hrupa občutljivi, uporabimo **protihrupne ušesne čepke**.
- Na protestih, kjer je možnost izgredov ali nasilja, pazimo na fotografsko opremo, saj se hitro poškoduje. Priporočljivo je skleniti osebno zavarovanje in zavarovanje za opremo.

DRUGA OPREMA

Poleg fotografske opreme se na protest odpravimo tudi z drugimi pripomočki in orodji:

- **Beležka in pisalo** sta koristna spremljevalca fotografa/inje. Čeprav med protestom ni časa beležiti, je dobro opisati dogajanje po zaključku dogodka, ko so spomini še sveži.
- **Snemalec zvoka** je lahko pomembno orodje za beleženje protestov in potencialnih intervjujev. Ambientalni zvok protesta lahko fotografijo odlično dopolni.
- Pri nasilnih protestih se je izkazala uporabna **telesna kamera (bodycam)**. Video dokumentacija dogajanja služi kot dokaz in lahko odvrne morebitne napadalce.
- **Čelada** je že marsikomu rešila glavo, saj ščiti pred predmeti, ki priletijo po zraku. Razmislimo, ali jo na protestu potrebujemo.
- Če pričakujemo, da bo policija za razgon protestnikov uporabila solzivec, je priporočljivo s seboj imeti **plinsko masko** (zaščitna maska za prah in kirurška maska nista učinkoviti) in **neprodušna očala** (skozi katera lahko gledamo v okular fotoaparata).
- Na protest prinesemo **vodo (ali mleko)** za izpiranje solzivca v očeh in sinusih.
- V skrajnih primerih, ko pričakujemo izgrede ali nasilje, na protest vzamemo tudi manjši komplet **prve pomoči** za hitro oskrbo potencialnih poškodb.
- Na protest prinesemo **PRESS kartico** in vidne **PRESS označbe**. Z njimi ravnamo premišljeno, saj smo lahko deležni napadov tistih, ki imajo negativen pogled na delo novinarjev.
- Na protest prinesemo **telefon**. Če nas skrbi nezakonito sledenje policije glede prisotnosti na protestu preko mobilnih vmesnikov, je smiselno vklopiti letalski način ali telefon ugasniti. Za dodatno varnost telefon vstavimo v Faradayevo kletko, v kateri izgubi vsakršno povezavo z operaterjem.

VREME

Pred vsakim protestom preverimo vreme, ki določa, kako se pripravimo na protest in kaj potrebujemo na terenu. V primeru spremenljivega vremena predvidimo najslabše napovedano vreme, možno v določenem letnem času.

OBLEKA IN OBUTEV

Oblečemo in obujemo se letnemu času in vremenski napovedi primerno. Obutev naj bo udobna in zaprta (sandali niso priporočljivi). Tudi poleti imamo s seboj dodatna oblačila, saj se protesti lahko zavlečejo pozno v večer ali noč. Jeseni in pozimi so temperaturne razlike med dnevom in nočjo še večje, zato

imamo s seboj tudi kapo, rokavice in šal. Priporočljivo je imeti dežnik ali pelerino v primeru spremenljivega vremena. Na protestih se stoji in/ali hodi, zato je pomembno, da nam je udobno in toplo.

HRANA IN PIJAČA

S seboj imamo nekaj hrane in pijače, še zlasti če se protesti zavlečejo v večer ali noč, ko so trgovine zaprte. Ob izgredih je priporočljivo prinesiti vodo (ali mleko) za blažitev učinkov solzivca na oči in sinuse.

ČASOVNI OKVIR

Protesti lahko trajajo več ur. Na protestu se lahko razmere spremenijo ali smo udeleženi v policijskem procesu, ki bo daljši, kot smo prvotno načrtovali. Povprečen protest traja eno do dve uri, nekateri so dolgi tudi šest in več ur. V časovni okvir upoštevamo tudi pot do protesta in z njega ter načrtujemo, kako bomo prišli domov pozno zvečer ali ponoči.

PROSTOR

Seznanimo se z okoljem, v katerem bomo fotografirali, in preverimo izhodne poti v primeru izgredov in nasilja. Pred protestom si ogledamo bližnjo okolico, da ocenimo obseg policijskega spremstva in tako dobimo občutek, kakšen bo odziv policije. Če je na cesti nekaj uniformiranih policajev in avtomobilov, lahko sklepamo, da policija predvideva majhen in miren protest. Če zasledimo povečano število policistov, zamrežena vozila ali celo oklepne, vodni top, konjenico, policijske pse, specialne enote v polni bojni opremi ali slišimo helikopter, lahko sklepamo, da se policija pripravlja na več kot le miren protest.

KONTEKST

Širši družbenopolitični kontekst bo osvetlil razloge za organizacijo protesta in narekoval lokacijo, ki večinoma ni naključna, razen ko policija blokira vstop na kraje, kjer naj bi protest potekal. Če o kontekstu protesta ne vemo dosti ali nič, se o njem predhodno informiramo. Vsakršna dodatna informacija bo pomembna pri fotografiranju, objavi in arhiviranju.

PSIHOFIZIČNA PRIPRAVLJENOST

Protesti zahtevajo psihofizično pripravljenost. Na protestih se dostikrat v kakršnemkoli vremenu več ur stoji in/ali hodi. Včasih se moramo hitro umakniti zaradi nasilnih izgredov in/ali policije ali teči proti žarišču dogajanja, da ujamemo ključne trenutke. Prizori na protestih pogosto niso vsakdanji, še posebej ko se razplamti nasilje. V teh primerih je treba ohraniti mirno glavo in trezno premisliti, do katere mere bomo na protestu fotografirali in ali imamo potrebno opremo za svojo varnost.

SKUPNOST

Vsaj nekdo mora vedeti, da smo na protestu in fotografiramo. Lahko je nekdo, ki tudi dokumentira protest, ali nekdo, ki na protestu ni udeležen. Če je oseba udeleženka protesta, z njo preverjamo izkušnje in občutke sproti, ko se srečujemo (pri večjih protestih je srečevanje manjša verjetnost). Če oseba na protestu ni prisotna, določimo časovni okvir za javljanje, v katerem jo bomo obveščali o stanju in občutkih na terenu.

MED PROTESTOM

ZGODNJI PRIHOD IN POZNI ODHOD

Na mesto protesta pridemo pravočasno, še rajši pa 15 minut pred protestom, da preverimo lokacijo. V teh prvih minutah bomo lažje predvideli najboljše pozicije za dokumentiranje govorniškega dela protesta. Če želimo dokumentirati celotno dogajanje protesta, ostanemo kar se da dolgo, vsaj dokler večina udeleženih na protestu ne odide. Koliko časa lahko posvetimo protestu, je odvisno od našega časovnega okvira. Če na protest zamudimo in so protestniki odšli po (ne)predvideni trasi, s pomočjo družbenih omrežij ugotovimo, kje protest poteka, ali pokličemo kolege, ki so na protestu.

VSEBINA

Protest bo ponujal prizore, ki bo verjetno vzpodbudil enega od treh najpogostejših fotografskih pristopov: foto zgodba, serija fotografij in/ali posamezne fotografije z zgodbo in/ali občutjem.

- Pri fotografiranju protesta nam lahko za izhodišče služi pet elementov **foto zgodbe** – sklop fotografij z različnimi vizualnimi značilnostmi (dinamična narativa):
  - Total: fotografije splošnega dogajanja, iz katerega je razviden obseg protesta.
  - Detajl: to so lahko rekviziti in simboli, ki jih udeleženci prinesejo na protest (transparenti, zastave ali kaj bolj specifičnega za temo protesta), ali policija in njihova oprema, itd.
  - Portret: je pomemben element naše zgodbe, ker udeleženci s svojimi izrazi vizualno dopolnijo naboj protesta.
  - Interakcija – trenutek: fotografije, ki dokumentirajo udeležene na protestu v medsebojnih interakcijah in druge akcije.
  - Središčna točka (»pivot«): fotografija, na kateri se naša zgodba zgradi ali se zgodi nepričakovano.

Lahko sestavimo **serijo fotografij** – dve in več fotografij, ki pripovedujejo zaokroženo idejo projekta na podlagi ponavljajočega vizualnega ritma, usmerjenega v portrete udeležencev, transparente in druge simbole, naključne opazovalce, policijo, njihove ukrepe, opremo ali kaj drugega.

Serije fotografij so močne takrat, ko prepoznamo rdečo nit protesta ali več njih. Serije so ponavadi daljši projekti, ker posamezni protest morda ne bo vseboval dovolj prizorov s prepoznavno rdečo nitjo.

Lahko pa se osredotočimo na **posamezno fotografijo** (*single shot*) – fotografijo, ki sama zase govori o dogajanju ali je celo zgodba zase. Za takšne fotografije so pogosto potrebni dinamični prizori interakcije ali portreti udeležencev, ni pa nujno.

FOTOGRAFIRANJE POSAMEZNIKOV

Na protestu dokumentiramo organizatorje protesta, govorce, program protesta, udeležence, policijo ter druge osebnosti in prizore. V fotografijah skušamo zajeti čim širšo sliko dogajanja. Če se zgodi protiprotest, je pomembno fotografirati tudi tega.

Na javnem mestu lahko fotografiramo nemoteno. Z ljudmi najprej vzpostavimo odnos in nismo vsiljivi. Če želijo, da jih ne fotografiramo, to spoštujemo in se osredotočimo na nekaj drugega – motivov ne bo zmanjkalo. Izogibamo se fotografiranju otrok, razen če starš oziroma skrbnik dovoli, da fotografiramo. Imamo pa pravico fotografirati uradno osebo (policija), ki je na protestu po službeni dolžnosti. Pri tem pazimo, da ne oviramo uradnih postopkov, kot so popisovanje, usmerjanje protesta, blokiranja protesta itd.

Pravico svobode izražanja ščiti 9. člen Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, **pravico do svobode mirnega zbiranja** pa 11. člen. Ustava Republike Slovenije v 39. členu zagotavlja **svobodo izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja**. V 42. členu je zagotovljena **pravica do mirnega zbiranja in javnih zborovanj**.

V PRIMERU NASILJA

Protesti so raznovrstni in se lahko sprevržejo v izgrede in/ali policijsko nasilje. Kot fotografi/nje moramo sami oceniti nevarnost in primerno ukrepati. Najprej se zaščitimo z ustrezno opremo, kot je na primer čelada. Če se pri fotografiranju trenj ali spopadov ne počutimo varno, se umaknemo iz žarišča dogajanja. Če se nekdo na protestu (protestniki ali policija) do nas agresivno obnaša, se skušamo umakniti ali situacijo razrešiti s podporo drugih udeležencev. Konflikt ni vreden naše energije in potencialnih poškodb! Svojo varnost na vsakem koraku ocenjujemo in ukrepamo z umikom, ko se ne čutimo več varni.

Na terenu smo pozorni na delovanje protestnikov in odziv policije. Če si policisti na primer nadenejo plinske maske, obstaja možnost, da so zoper protestnike dobili ukaz za ukrepanje s solzivcem. Tedaj si zaščitno masko in očala nadenemo tudi mi. Curku vodnega topa se umikamo, saj lahko uniči našo fotografsko opremo. Umaknemo se tudi streljanju s plastičnimi naboji. Na sorazmerne ali etične ukrepe policije ne moremo vedno računati. Obstaja možnost, da policija agresivno postopa tudi proti fotografu/inji, zato je potrebna previdnost.

PO PROTESTU

EDITIRANJE

Po protestu čim hitreje shranimo datoteke na več lokacij, pregledamo gradivo in po možnosti naredimo prvi izbor. Način editiranja fotografij je odvisen od zahtev naročnika, ki ima lahko bolj ali manj stroga pravila, s katerimi se moramo seznaniti. Pri avtorskem pristopu so naše možnosti bolj odprte oziroma si jih določimo glede na ideje in želje osebnega projekta. Pozorni smo, do katere mere naš izbor še spada v polje dokumentarne fotografije glede na način manipulacije (digitalna ali analogna orodja).

OBJAVA IN ARHIVIRANJE

Z objavo fotografij postane naš pogled na dogajanje bolj prepoznaven, razen če se s svojim delom nočemo izpostavljati. Če je naročnik medij, izbrane fotografije pošljemo v predpisanem roku. Za osebne projekte imamo nekaj več časa, da gradivo pregledamo in ga editiramo. Po končanem izboru fotografije shranimo v svoj arhiv na vsaj dva ločena nosilca. Pri analogni tehniki filme razvijemo in skeniramo v nizki ločljivosti, uporabni za digitalne objave. Filme nato indeksiramo in arhiviramo v primernem arhivskem materialu na suhem in temnem mestu.

PREVERJANJE OPREME

Po protestu pregledamo stanje opreme. Napolnimo baterije, vsebino spominskih kartic shranimo na druge nosilce in jih formatiramo. Če je treba fotoaparat očistiti, to storimo čim prej. Preverimo stanje prednje leče objektiva, v primeru menjave objektivov preverimo tudi zadnje leče objektivov. Prav tako preverimo ostala orodja, ki smo jih uporabljali na terenu.

ZAPISKI

Priporočljivo je dopolniti ali narediti zapiske protesta, ki smo ga pravkar pokrili na terenu. To je pomembno storiti čim prej, ko so spomini in občutki še zelo sveži. Vredno si je kronološko zapisati potek protesta, ki sovpada s posnetim vizualnim gradivom na protestu. Naročniku bomo s tem lahko jasno navedli podpise pod vsako oddano fotografijo. Pri zapisovanju ne zanemarimo občutkov, ki smo jih imeli na protestu. Včasih gre za veselo in zabavno izkušnjo, spet drugič je to lahko izkušnja tesnobe, žalosti ali jeze. Ti občutki so lahko pomembni za naš projekt in/ali naročnika.

DEKOMPRESIJA

Z dekompresijo se redko ukvarjamo, ker nam hiter tempo življenja v današnjem svetu dostikrat ne dopušča umiritve in razmisleka. Vendar je izjemnega pomena, da občutke predelamo na produktiven način: lahko v pogovoru z družinskimi

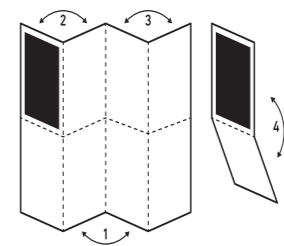
člani, prijatelji, kolegi, terapevti, lahko pa uporabimo tudi individualne tehnike, kot so meditacija, športne aktivnosti in drugi načini sproščanja. Kopičenje stresa in emocij negativno vpliva na naše dolgoročno psihofizično stanje in zdravje, zato je priporočljivo ukrepati čim prej.

ZA POPOTNICO

Dokumentiranje shodov, protestov, demonstracij in podobnih dogodkov ni zgolj služba ali projekt, ki ga delamo – vloga fotografa je ključnega pomena za beleženje družbenih dogodkov, ustvarjanje kolektivnega imaginarija in vrednotenje naše skupne dediščine. Za konec vam želimo srečno in uspešno fotografiranje protestov, predvsem pa vam želimo čim več varnosti in povezovanja pri sestavljanju fotografskih dokumentov zgodovine.

Tiskanje in zgibanje

Priročnik natisni na A3. Na tiskalniku izberi brez prilagajanja velikosti. 1. List po krajši stranici pregani na pol, da je naslovna fotografija navznoter. 2. & 3. Konce lista po sedaj daljši stranici pregani nazaj, da dobiš pokončno harmoniko. 4. V harmoniko zgiban list pregani s spodnjim delom navzgor, da je prepogib pod naslovno fotografijo.

Priročnik za fotografiranje protestov Verzija 1, 2025

Avtorji: Metod Blejec, Luka Dakskobler, Julija Hoda, Andrej Pezdir
Strokovni pregled: dr. Marija Skočir
Oblikovanje in fotografija: Metod Blejec
Jezikovni pregled: Tea Finžgar Plavčak

©2025, Galerija Jakopič, MGML

Brezplačni digitalni izvod je dostopen na tej povezavi.